

Kyrkan, sanningen och värdena

Samhälleliga strävanden och värderingar har "utgått från en moraluppfattning, som direkt eller indirekt vilar på kristen grund. De värden, som kristen verksamhet skapat åt vårt folk, utgör en tillgång, som bör tagas väl till vara. Utskottet kan därför icke medverka till någon åtgärd, som kan befaras skada dessa omistliga värden." Så heter det i det betänkande från konstitutionsutskottet som ligger till grund för riksdagens utredningsbeslut om statskyrkan för några dagar sedan. Samma synpunkt dominerade kammararens nu publicerade debatter. Det var inte tal om tro, utan om värden. De som väjde statskyrkan hävdade inte sanningen i dess lära, utan nyttan av dess moraliska förkunnelse.

Ungefär på samma sätt talar man runtom i världen. Katolicism, muhammedanism, buddism och hinduism — alla dessa ideologier försvaras som stöd för samhällelig moral. Och i stort sett menar man alldeles samma moral: fredlighet, folkstyrelse, sociala förbättringar, den enskildes väl som mål för allt politiskt arbete. Religionerna — de helt skilda religionerna — prisas som inspiratörer av och bälverk för en och samma etik. Kristus och Muhammed — båda har blivit demokrater och socialreformister. Vad som skett är att religioner och kyrkor anpassat sin förkunnelse efter strömningar som sedan århundraden i allt snabbare tempo påverkat folkens opinion, strömningar som inte rimligen kan vara speciellt kristet eller muhammedanskt eller buddistiskt betingade, eftersom de är gemensamma för nationer med dessa olika religioner, eftersom de är gemensamma för troende och gudlösa. Okunnigheten, tanklösheten, konventionalismen är tillräckligt utbredda för att dessa motiveringar för de gamla kyrkornas bestånd skall ha en viss slagkraft.

Likväl är det en smula överraskande att nästan vilka argument som helst i denna genre kan framföras i den svenska riksdagen utan att någon kan eller vill slå sönder dem. Några talare förklarade att demokratin hade sin rot i kristendomen och ville därför bevara statskyrkan. Det nämndes inte att de kristna förkunnarna behövde bortåt två tusen år och mycken hjälp utifrån för att komma på den tanken, att kyrkorna under lång tid så gott som överallt hörde till de demokratiska kravens mest envetna motståndare, att de ännu

i våra dagar samverkat eller samverkar med nazism, fascism, peronism och francoism, att till och med svenska biskopar för några år sedan placerade sig i beredskap för den väntade diktaturen och med förakt talade om demokrati och "1789 års idéer". Andra talare hyllade kristendomen som förkunnare av idén om människovärdet, som slaveriets avskaffare, som den sociala rättfärdighetens tillskyndare. Människovärdet, denna från antiken hämtade tanke, drev kristendomen i det längsta blott som en tro på allas likhet inför Gud — och tron på ett bestraffande eller belönande liv efter detta blev ett medel att förringa jordelivet, att se fattigdom, orättvisor och förtryck i detta liv som småsaker, rikligt belönade genom vad som ovanefter väntade. Slaveriet: med Bibeln i handen har präster av snart sagt alla kristna bekännelser försvarat just denna institution, liksom den härskande kyrkan i Sydafrika just nu försvarar det vita väldet och de andra rasernas reella förslavande. Social rättfärdighet och utjämning: läs svenska, engelska, franska kyrkomäns predikningar för några årtionden sedan om fattigdomens värde och förnöjsamhetens nödvändighet, och ni måste skämmas för det argumentet!

Med det sagda förnekas naturligtvis inte att den kristna religionen påverkat vår livssyn, liksom en rad andra ideologier gjort det. Inte heller att kristna människor verkat för de idéer som präglar nutidens samhällsetik, liksom icke kristna gjort det. Det orimliga och obehagliga är skrytet, anspråken på monopol, falskheten mitt i talet om sanning och uppriktighet som ledstjärnor. Samma falskhet framträder då det gäller att förhållande inte blott kristendomen, utan just statskyrkan — som om moralen i Sverige vore överlägsen låt oss säga schweizisk, fransk, holländsk eller amerikansk moral.

Ingen troende kristen vill väl bestrida att kristendomen är en lära, en tro på bestämda utsagor om verkligheten — inte i första rummet en moralisk åskådning. Men detta avgörande förhållande berördes knappt i debatten. Gud, Kristus, försöningen, livet efter detta, treenigheten, nattvardens innebörd, sådana ting var tabu. Det kan förefalla underligt och chockerande; att staten är sammanknuten med kyrkan har dock varit därför att kyrkan ansetts förkunna sanningen.

Men man förstår det väl. Sanningsfrågan var för hård, för kantig för dessa gemytliga resonörer; moralismen lämpar sig bättre för de runda och gångbara fraserna. Enligt alla opinionsundersökningar tror blott en liten minoritet av det svenska folket ens på huvudpunkterna i kyrkans lära, sådan den utformats i de grundläggande trossatserna. Efter all sannolikhet måste därför endast få av debattörerna i riksdagen, liksom i pressen, vare sig de är för eller mot statskyrkan, tro på den lära vars förkunnelse de anser så värdefull — ty det vore egendomligt om fåtal troende lyckats lägga beslag på nästan alla riksdagsmandat och redaktörstolar. Det bör tilläggas att prästerna, även om de får antas i regel tro på något i läran, har det nästan

lika besvärligt i sanningsfrågan; på centrala punkter kommer de vid anfordran med motsägande, otydliga eller tomma utsagor. Asiktsfriheten är oerhört stor inom den svenska kyrkan, deklarerade en riksdagsman smickrande; han tänkte inte på att därmed kyrkans tro betecknas som suddig på gränsen till obefintlighet.

"Sanningen skall göra Eder fria", heter det. Ordet är förvisso inte modernt i detta sammanhang. Att tala om sanningen, att hålla på sanningen anses tydligen av de flesta — kristna eller icke kristna — vara tecken på ett naivt och överdrivet intresse för saken, som inte anstår offentliga debattörer. Likgiltigheten, undvikandet, till och med hyckleriet är mera prydligt korrekta. Ömkligare kan det inte bli.